

Udviklingstendenser inden for de erhvervsfaglige grunduddannelser

Af rektor Peter Grünbaum, SEL.

Indledning

Der findes flere beskrivelser af udviklingen inden for erhvervsuddannelserne i løbet af 1960'erne og 70'erne. Jeg vil i denne artikel afgrænse beskrivelsen til nogle hovedpunkter – eller faser – i erhvervsuddannelsernes udvikling. Artiklen vil ikke omhandle udviklingen af Højere Handelseksamen (HHx), Højere Teknisk Eksamen (HTx) og de kortere videregående tekniske og merkantile uddannelser.

Den indledende oversigt skal primært tjene som baggrund for en lidt mere detaljeret gennemgang af hvad *de øgede krav om almenkvalificerende undervisning* i 1970'ernes og 80'ernes reformer inden for erhvervsuddannelsesområdet har betydet for erhvervsskolelærernes arbejde:

- i beg. af 60'erne øgede krav til faglærernes faglige specialisering som følge af indførelse af obligatorisk dagskole fra 1958 til 1964.
- SEL (Statens Erhvervspædagog. Lærereuddannelse) bliver oprettet i 1969.
- omkring 1970 øges samtidigt den faglige specialisering og den faglige bredde inden for et enkelt hovederhvervsområde. (Forsøg med Erhvervsfaglige Grunduddannelser, EFG-forsøgslov i 1972).
- 1970-75 øges kravene til faglærernes almen-faglige kvalifikationer og lærerne grupperer sig i retningsfagslærere og almenfagslærere.
- ultimo 1970'erne (efter Lov fra 1977 om Erhvervsfaglige Grunduddannelser (EFG)) stilles der yderligere krav til (alle) erhvervsskolelærernes kvalifikationer i form af både faglig bredde og almen-faglig viden. Uddannelsesområdet tiltrækker nu ca. 50% af en ungdomsårgang.
- i løbet af 1980'erne stadig større krav om EDB-undervisning inden for de erhvervsfaglige grunduddannelser (især i handels- og kontoruddannelserne).
- omkring 1990 stiller Erhvervsuddannelsesreformen krav om (nye) grundfag, rådefag, specialefag og helhedsorienteret undervisning mm.

Lærlingeuddannelserne i 1960'erne

I årene efter afslutningen af 2. verdenskrig havde forskellige kommissionsrapporter påpeget behovet for at forbedre kvaliteten af de unges erhvervsmæssige uddannelse, og i 1952 blev der nedsat en læringekommission til specielt at overveje og stille for-

slag til løsning af dette problem. Kommissionens forslag førte til 1956-lærlingeloven. Parallelt hermed havde jern- og metalindustriens hovedorganisationer startet den udvikling, der i løbet af 1960'erne skulle føre til en meget kraftig (geografisk) centralisering af lærlingeskolenre og en »fag«-specialisering af erhvervsskolernes undervisning. Specialiseringen af erhvervsuddannelserne blev kun mulig i takt med, at de enkelte fags og branchers lærlinge kunne samles til dagskoleundervisning på de nye centralskoler.

Efter 1956-lærlingeloven skulle erhvervsskolernes lærlingeundervisning, der traditionelt i de fleste fagområder foregik som aftenundervisning, senest i 1964 overgå til dagskole. Denne omlægning af lærlingeuddannelsernes skoleundervisning repræsenterede en styrkelse af undervisningskvaliteten, men netop branchespecialiseringen inden for de store tekniske fag var også nøje sammenhængende med iværksættelsen af både de korte specialarbejderkurser og en række kortere videregående tekniske uddannelser i begyndelsen af 1960'erne.

Inden for de tekniske skolars område (håndværks- og industrifagene) skete der i perioden 1955-65 en meget kraftig udvikling i erhvervsskolernes lærlingeundervisning og hele erhvervsskolestrukturen. Gennem en ret kraftig centralisering, dels af skolerne (fra 370 til ca 50) og dels af undervisningen for de enkelte fag eller faggrupper til et begrænset antal skoler forskellige steder i landet blev der skabt grundlag for at opdele og specialisere lærlingeundervisningen, så den kunne tilrettelægges særskilt for de enkelte fag og efterhånden også for de enkelte brancher inden for de store fag – som f.eks smede- og maskinarbejderfaget. Bl.a. som led i denne udvikling blev teknika i 1962 udskilt fra de tekniske skoler.

Den tilsvarende udvikling inden for handels- og kontorfagernes lærlingeundervisning kom først for alvor igang fra omkring midten af 1960'erne efter flere års forhandlinger og »forsøg«. Men så begyndte ændringerne inden for handelsskoleuddannelserne til gengæld også at gå stærkt. Også her skete der en ret kraftig centralisering af skolerne (fra knap 200 til ca 60) og omfattende ændringer i undervisningsindholdet mm. Omkring 1960 havde nogle handelsskoler med udgangspunkt i Handelsmedhjælpereksamen (HMX) iværksat forsøg med en »kommerciel forberedelseseksamen«, der lå forud for den praktiske oplæring i virksomhederne. Disse forsøg var en del af baggrunden for nyordningen af kurserne til den 1-årige handelseksamen (Hx) i 1966, – som for nogle elever erstattede den obligatoriske skoleundervisning for handels- og kontorlærlingene og samtidig gav adgang til højere handelseksamen (HHx).

Omlægningen af handelsskolernes lærlingeundervisning omkring midten af 1960'erne (efter en overgangsperiode fra 1965 til 1967) betød en kraftig betoning af den »teoretiske« orientering inden for disse uddannelser (jvf. nyordningen for den 1-årige Hx), idet eleverne i undervisningen simpelthen blev opdelt på hold efter forudgående skoleresultater/karakterer i engelsk og tysk. Denne udvikling skal ses på baggrund af, at fagbevægelsens repræsentanter i de forskellige kommissioner og udvalg (omkring 1960) havde argumenteret kraftigt for at gøre handels- og kontoruddannelserne mere erhvervsprægede og for at lægge større vægt på de praktiske færdigheder – for at undgå at handel- og kontoruddannelserne blev overtaget af de unge, der havde en »teoretisk« skoleafslutning (dengang 2. real eller mere).

Diskussionen omkring 1960 vedrørende »specialiseringen« inden for handel- og kontorlærningseuddannelserne gik på spørgsmålet, om specialiseringen skulle ske i løbet af læretiden eller efter. Men omkring 1966 var resultatet altså blevet, at de unges uddannelses- og erhvervsvalg i høj grad blev bestemt af deres forudgående skolekendskaber.

I løbet af 1960'erne var der således sket:

- en geografisk koncentration af eleverne på færre og større erhvervsskoler,
- en opdeling af eleverne på fagklasser (og årgangshold) svarende til de enkelte lærefag,
- en branchespecialisering inden for de enkelte fags lærningeundervisning,
- en skærpelse af den teoretiske orientering i erhvervsskolernes lærningeundervisning.

Baggrunden for de brede EFG-basisuddannelser

Ændringerne inden for lærningeuddannelserne i løbet af 1960'erne skal ses på baggrund af den økonomiske og deraf følgende teknologiske udvikling. Det var i den periode industrialiseringen for alvor slog igennem i den danske produktion. Udviklingen i den danske erhvervsstruktur og specielt ekspansionen inden for serviceerhvervene (handel, administration mm.) betød, at en række traditionelle (håndværks)uddannelser forsvandt. Specielt betød væksten inden for serviceerhvervene, at uddannelsesbehovet inden for handels- og kontorområdet nærmest eksploderede i anden halvdel af 1960'erne, samtidig med at arbejdet og dermed uddannelsesbehovet ændrede karakter. Helt nye uddannelser kom til (fx inden for elektronik- og EDB-området).

Det var bl.a. på denne baggrund, »Udvalget vedrørende de faglige grunduddannelser« (Mikkelsen-udvalget med undervisningsdirektør O.I. Mikkelsen som formand) blev nedsat den 23. juni 1967, og det er også i det perspektiv de første EFG-forsøg inden for jern- og metalområdet i 1969 skal ses. Mikkelsen-udvalget understregede i en redegørelse (februar 1971), som indgik i grundlaget for EFG-forsøgsloven (af 7. juni 1972) behovet for at styrke den almen-kvalificerende undervisning i de nye erhvervsfaglige grunduddannelser:

»Med hensyn til den skolemæssige del af uddannelsen lægges der for lidt vægt på den almenkompetencegivende og almindelig dannende undervisning. Gennem uddannelsernes tilrettelæggelse bør man søge at undgå, at der skabes et uddannelsesmæssigt skel mellem de unge, der vælger en lærningeuddannelse, og de som vælger en boglig uddannelse.«

Udvalget var her helt i overensstemmelse med daværende undervisningsminister, K.B. Andersens redegørelse til Folketinget marts 1967 forud for nedsættelsen af udvalget, hvor ministeren fremhævede, at de almene fag måtte tillægges større vægt.

Men iøvrigt tog udvalget udgangspunkt i en sammenfatning af den voksende kritik af lærningeuddannelserne – ikke mindst fra lærningene og deres organisationer:

1. Kritik af »mesterlæresystemet«, hovedsagelig forstået som en praktisk op-

- læring under læremesterens ansvar sideløbende med en skolemæssig uddannelse af overvejende teoretisk karakter.
2. Den eksisterende faglige uddannelse blev kritiseret for, at der ikke var fri adgang til det fag, hvori de enkelte unge ønskede uddannelse. Forhold som konjunkturudsigterne, geografiske forhold, forretningsmæssige synspunkter og personlige kontakter etc. kunne være afgørende for, om det lykkedes at finde en læreplads i det ønskede fag, når lærermesteren var den eneste vej til en faglig uddannelse.
 3. En væsentlig kritik mod den daværende lærlingeuddannelse var rettet mod det forhold, at erhvervsvalget nødvendigvis skulle træffes umiddelbart ved uddannelsens påbegyndelse, og at det endelige erhvervsvalg ikke kunne udskydes til et senere tidspunkt, hvor den enkelte elev ville have langt bedre forudsætninger for at vurdere sine muligheder inden for fagområdet.
 4. I forbindelse med det tidlige erhvervsvalg blev det fremhævet, at det også var uheldigt, at overgangsmulighederne fra et fag til et andet var så begrænsede. Der var således en tendens til, at de enkelte elever allerede fra erhvervsuddannelsens start blev låst fast i for snævre »uddannelsesbåse«.
 5. Det blev påpeget, at der i høj grad syntes at mangle en plan for oplæringen i virksomheden. Det blev i denne forbindelse fremhævet, at ikke alle virksomheder havde sat den praktiske oplæring i system og ladet den lede af særligt kvalificerede folk.
 6. Den stigende grad af specialisering i produktionen hævdedes at gøre mange arbejdspladser mindre egnede som lærested for hele uddannelsen, fordi den uddannelse, sådanne arbejdspladser giver baggrund for, er alt for snæver og derved modvirker den evne til bevægelighed, der måske er den vigtigste faglige kvalifikation i det fremtidige erhvervssamfund.
 7. Der blev endvidere anket over manglende koordination og sammenhæng mellem den praktiske oplæring i virksomhederne og den skolemæssige del af lærlingeuddannelsen.
 8. Det blev kritiseret, at det alment orienterende indslag i lærlingeuddannelsen var for beskedent. Når der fra lærlingeside blev set hen til gymnasieuddannelsen som et forbillede, var det bl.a. fordi denne var tilrettelagt som en bred uddannelse, dvs. en uddannelse, der gav den enkelte elev flere muligheder for at vælge videreuddannelse.
 9. Det blev også kritiseret, at overgangen fra folkeskolen til den faglige uddannelse ikke foregik mere glidende.
 10. Endelig blev det kritiseret, at man ikke i tilstrækkelig grad havde mulighed for tilpasning af læretiden til den forudgående skolegang, idet man bl.a. henviste til, at en stadig voksende del af lærlingene havde forladt folkeskolen på et senere tidspunkt end efter afslutningen af 7. klasse.

Mikkelsen-udvalget udarbejdede herefter en uddannelsesmodel, som tog sigte på:

- at udskyde erhvervs- og uddannelsesvalget,

»Handelsskolens undervisning, der vanskeligt kan forene store holdstørrelser og relevante undervisningsformer«

- størst muligt hensyn til de enkelte elevers forskellige interesser og forudsætninger, herunder også inddragelse af moderne pædagogiske metoder,
- at sikre lærlingene mulighed for en videreuddannelse.

EFG-modellen, som den senere blev kaldt, tog sigte på at samle de mange forskellige, mere eller mindre specialiserede lærefag og øvrige grundlæggende erhvervsuddannelser i grupper svarende til det samlede arbejdsmarkeds hovederhvervsområder.

Udvalgets oprindelige forslag om 6 *hovederhvervsområder* tog dog primært udgangspunkt i de eksisterende lærlingeuddannelser:

- handels- og kontorområdet,
- jern- og metalområdet,
- bygge- og anlægsområdet,
- nærings- og nydelsesmiddelområdet,
- de grafiske fag,
- de håndværksmæssige servicefag.

Senere iværksattes også forsøg inden for:

- jordbrugsområdet og
- landtransport.

Afgrænsningen af EFG-uddannelsernes hovederhvervsområder tog hensyn til de store lærefag, men der indgik også overvejelser over de forskellige uddannelsers »fællesskab« med hensyn til anvendelsesområde, arbejdsfunktionstyper, råmaterialer, arbejdspladser mm. – jvf. servicefagene, der samlede en række små fag fra forskellige erhvervsområder, hvor det fælles er anvendelsesområdernes håndværksmæssige karakter og/eller den direkte kundekontakt.

Inden for hvert af disse hovedområder blev der i de følgende år iværksat forsøg med en fælles basisuddannelse af 1 års varighed efterfulgt af en fagligt uddybende praktisk og teoretisk 2.dels-uddannelse. De første forsøg blev iværksat inden for jern- og metalområdet (sept. 1969). I de oprindelige forsøg var både basisuddannelsen og de efterfølgende 2. dels-uddannelser udformet som vekseluddannelser – dvs. skoleophold afvekslende med virksomhedspraktik. Men allerede de første forsøg viste, at der var vanskeligheder med at administrere praktikopholdene i løbet af basisåret. I betænkningen, som lå til grund for EFG-forsøgsloven (lov nr. 291 af 7. juni 1972), er kort redegjort for planlægningen af uddannelsesforsøgene inden for de enkelte hovederhvervsområder.

Almen undervisning i EFG-uddannelserne

Et særligt tværgående udvalg (Almen-udvalget) havde (januar 1969) fået til opgave »at overveje og stille forslag om, hvilke undervisningsemner af almen karakter der burde indgå i den fremtidige faglige grunduddannelse.«

Udvalget tog udgangspunkt i, at hovedformålet med de faglige grunduddannelser »fortsat bør være at uddanne eleverne til at bestride bestemte funktioner inden for erhvervslivet«. Men sideløbende skulle der så gives en undervisning »af almen karakter«, dels for at styrke elevernes elementære skolekundskaber (i dansk, engelsk, regning og matematik) og dels for at fremme udviklingen af »en kritisk og konstruktiv holdning over for det indlærte stof, en holdning i retning af at fremme ansvarligheden og en holdning i retning af at være villig til at gå ind i samarbejde«. I det hele taget for at give lærlingene »bedre muligheder for at kunne virke som borgere i fremtidens omskiftelige samfund.« (s. 80f)

Almen-udvalget fandt det imidlertid ikke hensigtsmæssigt med en skarp og præcis begrebslig adskillelse mellem den erhvervsfaglige undervisning og den almene undervisning. I udvalgets afsluttende indstilling (februar 1971) advares direkte mod at opdele undervisningen på erhvervsskolerne i to skarpt adskilte fagområder:

»I stedet finder man, at man i undervisningen bør tilstræbe, at den almene undervisning på en harmonisk måde så vidt muligt tilpasses til og integreres i den faglige undervisning. Herigennem opnås, at undervisningen fremtræder som en samlet helhed, samtidig med at eleverne gennem deres interesse for det faglige motiveres for det almene.« (s. 80)

Til støtte for den konkrete undervisningsplanlægning inden for de enkelte basisuddannelser og fagområder udarbejdede udvalget forslag til særskilte undervisningsvejledninger inden for:

Teknisk skoles undervisning er i høj grad præget af »den anvendte teori«

- dansk
- engelsk
- regning og matematik
- samtidsorientering
- virksomhedslære
- arbejdspsykologi
- EDB-orientering.

Undervisningen inden for disse almene emneområder skulle ifølge den afsluttende indstilling have et omfang svarende til godt 600 timer (ca. 1/2 skoleår), og hertil kom forslag om tilvalgsmuligheder inden for kreative og musiske emner samt supplerende undervisning inden for de studiekompetencegivende fag.

Spørgsmålet om den almene undervisnings placering i det samlede uddannelsesforløb blev diskuteret, men ikke entydigt besvaret. I almen-udvalgets indstilling blev det påpeget, at en koncentration af den foreslåede almenfaglige undervisning i basisåret primært ville tilgodese de unge, der ønskede at skifte til en anden (mere boglig) gymnasial uddannelse efter basisåret. Endvidere ville det tilgodese skolerne, eftersom »undervisningen i almene emner lettere vil kunne gennemføres ... i det fortrinsvis skolestyrede basisår«. Indstillingen indeholdt også en kraftig *advarsel mod at*

samle den foreslåede almene undervisning i basisåret med henvisning til de unge, der primært er motiveret for en mere praktisk orienteret erhvervsfaglig uddannelse og ofte først vil kunne motiveres for almen undervisning, når de har oplevet behovet i tilknytning til det arbejde, som den faglige uddannelse sigter imod.

Almen-udvalget foreslog, at de enkelte erhvervsområder selv skulle tage stilling til, om den foreslåede almen undervisning skulle placeres med hovedvægten i basisåret eller fordeles mere jævnt på skoleopholdene i uddannelsernes 2. del.

EFG-uddannelserne og lærlingeuddannelserne

EFG-forsøgsloven (1972) fastsatte rammerne for det fortsatte forsøgsarbejde i overensstemmelse med indstillingerne fra Mikkelsen-udvalget mm. (jf. Bet. 612). Det var her forudsat, at EFG-forsøgene skulle fortsættes og udbygges *sideløbende* med lærlingeuddannelserne.

Uddannelsesforsøgene inden for de forskellige hovederhvervsområder blev efter 1972 koordineret af et forsøgsråd, og inden for de enkelte hovederhvervsområder blev de nye EFG-uddannelser planlagt i samarbejde med de bestående faglige udvalg og brancheudvalg (for de relevante lærlinge- og specialarbejderuddannelser).

Erfaringerne fra EFG-forsøgene gav på denne måde anledning til, at lærlingeuddannelserne blev ajourført »hvad angår det snævert faglige indhold«. Formålet med samarbejdet var at forberede en senere overgang til EFG-uddannelser for alle de faglige uddannelser.

EFG-uddannelsernes undervisning i de almene emner (jf. Forsøgslovens par. 2 stk 2) rejste nogle særlige problemer. Under folketingets behandling af lovforslaget var det blevet understreget, at denne undervisning skulle tilrettelægges så den:

- »dels blev en støtte for den uddannelsessøgendes fortsatte udvikling som individ og samfundsborger,
- dels en støtte for den faglige uddannelse, og
- endelig en mulighed for at erhverve en almen studiekompetence.«

Mikkelsen-udvalget havde specielt påpeget lærerbehovet som følge af den udvidede almene undervisning. I 1973 vedtog forsøgsrådet nogle principper for undervisningen i »fællesfagene«, som var blevet betegnelsen for den almindende og almen kompetencegivende undervisning der ifølge forsøgsloven skulle gives til alle elever inden for de forskellige uddannelsesretninger. Den obligatoriske fællesfagsundervisning skulle ifølge forsøgsrådet:

- udvikle elevernes individuelle og sociale horisont og øge deres indsigt i samfundet,
- gennemføres som fælles aktiviteter, men samtidigt fagligt orienteret og baseret på problemløsning m.v.,
- baseres på fælles læreplaner, og
- have samme timetal inden for alle forsøgsområder.

Ud fra disse principper lod forsøgsrådet udarbejde time- og læreplaner for basisuddannelsernes fællesfagsundervisning (1974), som skulle udgøre ca. 40 pct. af den samlede undervisningstid i basisåret (obligatoriske fællesfag og valgfrie fag). De fælles time- og læreplaner for fællesfagsundervisningen på 2. dels-uddannelsernes skoleophold blev godkendt i forsøgsrådet september 1975. Ifølge disse planer skulle der i samtlige 2. dels-skoleophold på tekniske skoler indgå obligatorisk fællesfagsundervisning svarende til 4 timer pr. uge og ca. 8 timer pr. uge til valgfrie fag (fremmedsprog, matematik etc. Der blev gjort visse undtagelser for handel- og kontorområdet m.h.t. fag række og timetal).

I EFG-forsøgene skulle fællesfagsundervisningen tilrettelægges i tæt tilknytning til undervisningen i retningsfagene og elevernes erfaringer fra praktikopholdene. Forsøgsrådet ønskede fællesfagsundervisningen integreret med undervisningen inden for retningsfagene for på denne måde at sikre:

»... at uddannelsen af eleverne (kunne) opleves som en helhed (...) hvorved man også opnår at øge motivationen for de elever, der ikke umiddelbart har interesse for den mere teoretisk prægede del af undervisningen.«

Under henvisning til de meget krævende pædagogiske opgaver i forbindelse med en integreret fællesfagsundervisning havde forsøgsrådet ligeledes i 1974 opstillet en række vejledende kvalifikationskrav for de lærere, der skulle undervise på EFG-uddannelserne:

»A. Generelle kvalifikationer for alle lærere:

1. Mindst 2 års relevant erhvervslivserfaring.
2. Som minimum må lærerne have en almen baggrund svarende til HF-niveau i samfundsfag samt i mindst 2 af følgende fag,
 - a) dansk
 - b) matematik eller naturlære
 - c) mindst et fremmedsprog.For mindst et af fagene bør kravene svare til HF-tilvalgsniveau.
3. Almen pædagogisk uddannelse, fælles for retnings- og fællesfagslærere.
4. Kendskab til handicappede og deres problemer.

B. Specielle kvalifikationskrav med hensyn til lærernes liniefag, (ved liniefag forstås de fag, læreren som hovedbeskæftigelse underviser i):

1. Retningsfagslærere: En relevant faglig uddannelse suppleret med en faglig videreuddannelse samt mindst 5 års erhvervslivserfaring.
2. Fællesfagslærere: Et fagligt niveau svarende til seminarieliniefag eller bifag på universitetet.
3. Såvel retningsfags- som fællesfagslærere må gennemgå en faglig-pædagogisk uddannelse.

C. Kvalifikationskrav til undervisning i valgfrie fag:

Som hovedregel må kræves kvalifikationskrav svarende til undervisning i de obligatoriske fag. For undervisning i de prøveforberedende fag er der i forvejen fastsatte kvalifikationskrav.«

Udvalget, der forberedte den endelige EFG-lov (jf. Bet. 764), anbefalede at disse principper blev lagt til grund for den videre udbygning af EFG og for den nødvendige efteruddannelse af de allerede ansatte lærere. Men udvalget betonedes også:

»at opfyldelsen af de pædagogiske intentioner med de erhvervsfaglige grunduddannelser i høj grad beror på et samarbejde mellem de enkelte lærere. Ingen enkelt lærer kan besidde tilstrækkeligt med kvalifikationer over for de ønskede undervisningsprincipper.«

Med vedtagelsen af EFG-loven (lov nr. 289 af 8. juni 1977) blev principperne fra forsøgsperioden gjort permanente, men læringeuddannelserne blev også videreført. Med loven i 1977 blev forsøgslovens målsætning om at udvikle de nye faglige grunduddannelser til erhvervsgymnasiale uddannelser på linje med gymnasiet/HF opgivet. Men de almene fag blev fastholdt i EFG-uddannelserne. (HHx-uddannelsen fortsætter udbygningen med uformindsket kraft og senere (1982) bliver HTx-uddannelsen iværksat på de tekniske skoler.)

I »Læreplaner for fællesfag i efg« (1979), som Direktoratet for Erhvervsuddannelserne udarbejdede, var det almentdannende sigte i EFG sammentænkt med undervisningsformerne. Det blev påpeget, at det er umuligt at adskille mål og midler, når det overordnede mål med undervisningen er at udvikle hele mennesker, demokratiske samfundsborgere, en kritisk og konstruktiv holdning til verden, samt ansvarlighed og respekt for andre. Den slags mål kan ikke indlæres autoritært og diktatorisk.

Ifølge disse »læreplaner« skulle der derfor arbejdes med induktive undervisningsforløb præget af en problemløsende adfærd. Et induktivt undervisningsforløb blev defineret som:

»... forløb der er præget af elevernes egen undersøgende, eksperimenterende og analyserende aktivitet. Den generaliserende fase kommer efter en fase, hvor der indsamles konkrete erfaringer« (s. 24).

I sammenhæng hermed vægtes det højt, at eleverne aktivt inddrages i fastlæggelsen af de mere detaljerede mål for undervisningen.

EU-reformen og helhedsorienteret undervisning

Den nye erhvervsuddannelsesreform, som trådte i kraft 1. januar 1991, har i nogen grad videreført og uddybet EFG-uddannelsernes krav om erhvervsmæssig bredde og almenkvalificering. EU-loven (lov nr. 211 af 5. april 1989) samordner læringe- og EFG-uddannelserne, og kravet om almenkvalificerende undervisning gælder nu alle de grundlæggende erhvervsuddannelser.

EU-loven er udformet bl.a. på grundlag af »Nordskov Nielsen udvalgets« be-

tænkning (jf. Bet. 1112). Udvalget blev nedsat maj 1986 med professor Lars Nordskov Nielsen som formand, og formålet var primært et ønske fra undervisningsminister Bertel Haarder om at få ændret styrelsesforholdene og omlagt økonomien inden for erhvervsuddannelsesområdet, som led i regeringens moderniseringsprogram. Reformen har betydet en decentralisering af undervisningsplanlægningen og indførelse af taxameterprincipperne inden for erhvervsskolesektoren. Men de pædagogiske bestræbelser for at styrke kvaliteten af den almenkvalificerende undervisning er også videreført med et overordnet krav om *helhedsorienteret undervisning*.

Betegnelsen *almene fag* er afskaffet i loven som en konsekvens af »... den ønskede integration mellem fagene, herunder ikke mindst mellem 'retningsfag' og 'almene fag' (jf. lovens bemærkninger til § 22)«. I denne centrale paragraf står der:

»at skoleundervisningen under hele uddannelsesforløbet på en helhedsorienteret måde skal omfatte både praktisk og teoretisk undervisning med henblik på at give eleverne fornødne generelle og specielle kvalifikationer«

Og i bemærkningerne påpeges ligeledes, at denne overordnede bestemmelse om erhvervsskolernes undervisning er *formålsorienteret* – og netop ikke fagorienteret.

Læreplansfagene er nu opdelt i grundfag, områdefag, specialefag og valgfag. Den nærmere angivelse af målene for de enkelte fag sker i uddannelsesbekendtgørelser for de enkelte uddannelser og i grundfagskataloget. De »gamle« fællesfag indgår i grundfagsgruppen. Det erhvervsorienterede og de mere færdighedsorienterede mål er generelt styrket i alle grundfagene af hensyn til mulighederne for at integrere undervisningen med den praktiske undervisning. Men der er også indført eksamen i nogle af de »gamle« fællesfag (dansk, fremmedsprog, matematik m.fl.), og det har foreløbig vist sig at vanskeliggøre fagintegrationen og helhedsorienteringen i den konkrete undervisningstilrettelæggelse på skolerne.

Det anføres ligeledes i bemærkningerne til § 22, at den færdiguddannede skal sikres en uddannelse som er ajour med den teknologiske udvikling, og at:

»en uddannelse, hvor der direkte er lagt vægt på elevens aktive tilegnelse af stoffer og på forståelsen, bredden og fordybelsen vil tilgodese dette mål.«

I konsekvens heraf *foreskriver* lovens § 28, at eleverne aktivt skal inddrages i planlægningen af undervisningen. I lovens bemærkninger står der direkte, at denne bestemmelse:

»tilsikrer eleverne på den enkelte skole/det enkelte hold en medindflydelse på undervisningens organisation og metoder og i et vist omfang også på undervisningsindholdet.«

Det påpeges også, at der fortsat må tages hensyn til at erhvervsuddannelserne »... især tiltrækker elever, der ikke *umiddelbart* er motiveret for de teoretiske kundskabsgivende dele af undervisningen«. Det overordnede krav om en helhedsorienteret undervisning er ikke mindst motiveret ud fra denne elevgruppe.

Pædagogisk foreslås derfor:

»at den teoretiske del af undervisningen metodisk tager sit udgangspunkt i faglige forhold og så vidt muligt gennemføres integreret med den praktiske undervisning (for på denne måde at sikre), at eleven hele tiden kan se en ret tæt sam-

menhæng med det konkrete erhvervsmål, og at der kan ske en faglig fordybelse.« (bem. § 22)

SEL har udarbejdet en undersøgelse af erhvervsskolernes erfaringer og problemer med EU-reformens decentrale undervisningsplanlægning og kravet om helhedsorienteret undervisning »Erhvervsuddannelsesreformens dokumentationsprojekt«. De skærpede krav til den almenkompetencegivende undervisning (jf. eksamensgrundfagene) synes ikke at have gjort det lettere at realisere det overordnede mål om en helhedsorienteret undervisning. Der er fortsat problemer med elevernes motivation for den almenkvalificerende undervisning, og der er fortsat problemer med at få integreret grundfagsundervisningen med den erhvervsfaglige undervisning – og med at inddrage elevernes praktikerfaringer i undervisningen.

Dokumentationsprojektet viser, at der er en udvikling igang. En mere konsekvent/omfattende realisering af principperne for *helhedsorientering* i erhvervsskolernes undervisning synes dog at forudsætte:

- justeringer af bestemmelserne omkring grundfagernes udformning og placering i det samlede uddannelsesforløb

og

- øgede investeringer i såvel almen- som faglig-pædagogisk efteruddannelse af erhvervsskolelærerne.

Litteratur:

Udvalget vedrørende de faglige grunduddannelser: Erhvervsuddannelsesmodel. Undervisningsministeriet, 11. marts 1968.

Jens Lampe: Træk af handelsskolernes historie. Årbog for Dansk Skolehistorie 1970.

Jens Vibæk og Jan Kobbervagel: Foreningen til Unge Handelsmænds Uddannelse 1880-1980. Kbh. 1980.

Betænkning 612/1971 – om Erhvervsfaglige grunduddannelser. Undervisningsministeriet

Albert Christensen og Bent Fløvel: Pædagogisk udviklingsarbejde i erhvervsuddannelserne. SEL 1991.

Læreplaner for fællesfag i EFG. Forsøgsrådet, Direktoratet for Erhvervsuddannelserne 1979.

Betænkning 1112/1987 – om Grundlæggende erhvervsuddannelser.

Erhvervsuddannelsesreformens dokumentationsprojekt. SEL 1993.